

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากกล่าวถึงสิ่งในวรรณกรรมไทยที่มีบทบาทสำคัญและเป็นที่ยึดมั่นกันแพร่หลายในสังคมไทยมากที่สุด ก็คือ ลิงจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ โดยมีบทบาทเป็นทหารติดตามพระรามไปรบกับทศกัณฐ์ เหล่าทหารลิงในเรื่องแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของผู้ได้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้บังคับบัญชา และแสดงให้เห็นความเก่งกล้าสามารถในการรบ ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้มีหลายตัว เช่น พาลี สุครีพ องคต และชมพูพาน และที่สำคัญที่สุด ได้แก่ หนุมาน เนื่องด้วยการใช้ความสามารถเข้าช่วยเหลือกองทัพของพระรามให้รอดพ้นจากอันตรายหลายครั้งหลายครา ทำให้หนุมานเป็นที่จดจำได้มาก ทั้งด้านอิทธิฤทธิ์ที่เก่งกล้าและความซื่อสัตย์จงรักภักดี ดังในงานวิจัยของศรีสุรางค์ พูลทรัพย์และสุมาลย์ บ้านกล้วย ได้กล่าวถึงหนุมานว่า

หนุมานเป็นตัวละครที่มีบทบาทมาก และมีพฤติกรรมที่น่าสนใจหลายด้าน ด้านที่สำคัญที่สุดคือ ด้านทหารเอกซึ่งใช้ราชการได้ดีเป็นที่ถูกใจของพระรามมาก นอกจากนี้หนุมานยังเป็นนักรักตัวยงที่สามารถแบ่งความรักจากงานได้อย่างเหมาะสม และความรักของหนุมานก็ยังเป็นประโยชน์ต่อราชการด้วย ข้อเสียของหนุมานก็คือทำเกินคำสั่งในบางครั้ง แต่ก็มีได้ทำให้เกิดความเสียหาย หนุมานเป็นกำลังสำคัญฝ่ายพระรามซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการช่วยให้พระรามมีชัยต่อฝ่ายทศกัณฐ์ หนุมานรับใช้พระรามอย่างไม่กลัวตาย เช่นกล้าไปยึดรถพระอาทิตย์จนร่างไหม้เหลือแต่ขนเพชร พระอาทิตย์ต้องชุบขึ้นมาใหม่ และที่ดีเด่นมากก็คือ ทศกัณฐ์ซื่อความซื่อสัตย์ของหนุมานไม่ได้ หนุมานจงรักภักดีต่อพระรามอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ยากที่จะหาผู้ใดเสมอได้^๑

ความสำคัญและความนิยมในตัวหนุมานนี้ ปรากฏให้เห็นในวัฒนธรรมหลายรูปแบบ เช่น กลายมาเป็นนิทานประจำถิ่นและเป็นที่มาของความเชื่อในท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี อย่างเช่นเรื่อง

^๑ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ และสุมาลย์ บ้านกล้วย, ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ (เอกสารวิจัยหมายเลข ๑๒ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๘๓.

หนุมานตอกครทำวกกษนาทที่เขาวงพระจันทร หรือเรื่องลึงที่ศาลพระกาฬ ซึ่งเชื่อกันว่าลึงเหล่านั้น เป็นลูกหลานของหนุมาน นอกจากนี้ยังมีคำเฉพาะเกี่ยวกับลึงหนุมานอื่นๆ เช่น ทำรำของนักมวยที่ เรียกว่า “หนุมานถวยแหวน” ขนมห “หนุมานคลุกฝุ่น” ชื่อแม่น้ำจังหวัดชัยนาทคือ “แม่น้ำหนุมาน” ชื่อสกุลของครุละครหลวงในรัชกาลที่ ๔ ชื่อ “ภู หนุมาน” ชื่อแร่ชนิดหนึ่งคือ “แร่เขี้ยวหนุมาน (Quartz)” ชื่อโรคผิวหนัง “กลากหนุมาน” ชื่อพันธุ์ไม้ “ว่านหนุมาน” และ “หนุมานประสานกาย” เป็นต้น^๒ ลึงในรามเกียรติ์ยังมีอิทธิพลในศิลปกรรมหลายแขนง เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่ระเบียงรอบ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โขนเรื่องรูปลึงอันเป็นส่วนหนึ่งของเรือพระราชพิธีที่ใช้ใน กระบวนพยุหยาตราทางชลมารค และหัวโขนลึงสำหรับแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น แม้แต่ ในปัจจุบัน ก็ยังมีการนำเรื่องรามเกียรติ์มาปรับเปลี่ยนเป็นการตูนฉายทางโทรทัศน์ โดยใช้ชื่อว่า “หนุมานชาญสมร” และนำเนื้อหาบางตอนมาทำเป็นหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก จากความ แพร่หลายของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ที่มีต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นความ นิยมชมชอบของคนไทยที่มีต่อวรรณคดีเรื่องนี้ โดยเฉพาะต่อลึงหนุมานที่ปรากฏชื่อในวัฒนธรรม ต่างๆมากที่สุด

แต่บทบาทของลึงในฐานะผู้ช่วยนั้น มิได้มีแต่ในเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้น จากนิทานไทย หลายเรื่องพบว่าลึงเป็นสัตว์ที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยที่สำคัญไม่น้อย ดังปรากฏให้เห็นในนิทาน หลายๆประเภท ทั้งในนิทานพระราชนิพนธ์อันวอนท่องถิ่นต่างๆ เช่น รามเกียรติ์สำนวนล้านนาเรื่อง พรหมจักร รามเกียรติ์สำนวนอีสานเรื่อง พระลักพระลาม และรามเกียรติ์สำนวนท่องถิ่นภาคใต้ ในปัญญาสชาดกและชาดกพื้นบ้านเรื่องอื่นๆ เช่น สุวรรณกัจจอบชาดก จันทกุมารชาดก สุบินชาดก ละอองมดส้ม และเจ้าสุดสนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบในนิทานมหัศจรรย์หลายเรื่อง เช่นเรื่อง มิซัวย่า ของไทยจีน นางมะพร้าว ของภาคเหนือ โคบุตร ทำวอู่ทอง ของภาคกลาง และปองครก คำกาพย์ ของภาคใต้ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องของตัวเอกที่ออกเดินทาง ได้ช่วยชีวิตลึง ลึงนั้นจึงติดตามเป็นบริวาร ตัวอย่างเช่น เรื่องเทวันธชาดก เทวันธกุมารไปพบฝูงลึงดุร้าย แต่ฝูง ลึงสลบไปจากเสียงตวาดของม้า หลังจากเทวันธกุมารแก้ให้ฟื้นแล้ว ฝูงลึงจึงขอเป็นบริวาร หรือ เรื่องนางมะพร้าว พระเอกช่วยชุบชีวิตลึงที่ตกต้นไม้ตาย ลึงสำนึกบุญคุณจึงขอเป็นลูกน้อง ติดตามรับใช้ นอกจากนี้บางเรื่องลึงทำหน้าที่ให้คำแนะนำ หรือให้ของวิเศษแก่ตัวเอก เช่น เรื่อง สุบินชาดก สุบินกุมารได้ทำไมตรีกับพญาวานร ต่อมาพญาวานรได้แนะนำสุบินกุมารในการไป

^๒ จรัสศรี จิรภาส, แห่งเจีย (ฉิเทียนต้าเล็ง) ลึงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า (กรุงเทพฯ :

เขาของวิเศษจากที่ต่างๆ เพื่อนำไปช่วยเหลือนางประทุมาวดี หรือเรื่องมีชื่อว่า พระเอกได้ซื้อลิงไปปล่อย ลิงจึงมอบมะม่วงวิเศษให้ และช่วยเหลือให้ได้รับชัยชนะในการทดสอบ

นอกจากนี้ลิงยังมีบทบาทเป็นตัวประกอบอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่พบในนิทานประเภท นิทานเรื่องสัตว์ นิทานคติ และนิทานอธิบายเหตุ โดยลิงเป็นตัวละครที่ถูกนำมาเพื่อใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมร่วมกับตัวละครอื่นๆ ในนิทานเรื่องสัตว์ และนิทานคติ เช่น เรื่องเสือโคร่งกับคางคก เรื่องแพะ เสือ ลิง หรือเรื่องชายผู้เนรคุณ เป็นต้น และเพื่ออธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของลักษณะบางอย่าง ในนิทานอธิบายเหตุ เช่น เรื่องอายุคน หรือกำเนิดของลิง

จากการศึกษาพบว่า นอกจากนิทานที่ลิงมีบทบาทเป็นผู้ช่วยและตัวประกอบแล้ว ยังมีนิทานอีกกลุ่มหนึ่งที่ลิงมีบทบาทเป็นตัวเอกด้วย โดยบางเรื่องเป็นนิทานสัตว์ แต่ที่พบมากที่สุดกลับเป็นกลุ่มนิทานชาดก โดยเฉพาะนิบาตชาดก ดังที่เฉลิม มากนวล กล่าวไว้ว่านิทานชาดกได้ให้บทบาทแก่ลิงมากที่สุด^๓ และมีพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลิงมากที่สุดถึง ๑๓ ชาติ^๔ ลิงในนิทานกลุ่มนี้เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมต่างๆ เช่น เรื่องจูลันนทียชาดก แสดงถึงความกตัญญู เรื่องนี้พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ยอมสละชีวิตแทนมารดา และถูกพรานฆ่าตายพร้อมแม่และน้อง หรือ เรื่องมหากปิชาดก แสดงความมีเมตตาและการให้อภัย โดยพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร ช่วยพรานมณที่หลงทางในป่า แต่กลับถูกพรานมณทำร้าย วานรไม่โกรธ ซ้ำยังช่วยนำทางออกจากป่า ด้วยบาปกรรม พรานมณจึงกลายเป็นโรคเรื้อนและถูกรณีสูบ

ขณะที่มีลิงเป็นตัวเอกในนิบาตชาดก รามเกียรติ์บางสำนวน เช่น หรมาน ก็มี การปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวละคร ให้หรมานกลายมาเป็นตัวเอกที่มีบทบาทเด่นกว่าพระราม จนกระทั่งถูกนำมาเรียกเป็นชื่อเรื่องของรามเกียรติ์สำนวนนี้แทน อันแสดงให้เห็นความนิยมในตัวหรมานหรือหนุมานมากเป็นพิเศษ และทำให้เห็นว่านอกจากนิทานเรื่องสัตว์แล้ว ในนิทานชาดกก็มีลิงที่เป็นตัวเอกของเรื่องด้วยเช่นกัน

^๓ เฉลิม มากนวล, การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป (กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิตศกั กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘), หน้า ๑๗๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

ลักษณะของการปรับเปลี่ยนบทบาทตัวละครหนุมานนี้ ยังปรากฏให้เห็นในยุคปัจจุบัน ด้วย เมื่อรามเกียรติ์ถูกนำมาทำเป็นการ์ตูน ดังเรื่อง “หนุมานชาตุมร” ที่ฉายทางช่อง 7 จะเห็นว่าการเปลี่ยนตั้งแต่ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง และบทบาทของตัวละคร โดยนำชื่อหนุมานมาตั้งเป็นชื่อเรื่องแทน และเนื้อหาในการ์ตูนก็เน้นไปที่บทบาทของหนุมานเป็นหลัก โดยเริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนกำเนิดหนุมานแทนการลำดับความตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์เดิม และตัวหนุมานเองก็มีการลดวัยลงให้เป็นเด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับรูปแบบการ์ตูนและตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายที่ผู้ผลิตต้องการ ก็คือเด็ก ๆ นั้นเอง อันแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับสังคมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

จากการที่บทบาทของลิงปรากฏอยู่ในนิทานหลายประเภท และมีความแตกต่างกัน ทั้งที่เป็นตัวเอก เป็นผู้ช่วย และเป็นตัวประกอบ ตลอดจนการเกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวละคร ทำให้น่าศึกษาว่าลิงในแต่ละบทบาทมีภาพลักษณ์อย่างไร และมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันหรือไม่

หากนิทานหมายถึง เรื่องเล่าที่สืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม^๕ การที่มีตัวละครลิงปรากฏในนิทานไทยอยู่ไม่น้อยนี้ ย่อมแสดงว่าลิงมีความสำคัญและผูกพันอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมไทยมาเป็นเวลาช้านานแล้ว การศึกษาบทบาทของลิงในนิทานไทย นอกจากจะทำให้เห็นภาพลักษณ์ของลิงในสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม จึงอาจจะทำให้เห็นถึงกระแสความคิดความเชื่อของกลุ่มคนไทย อันเกี่ยวเนื่องกับลิงที่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันด้วยก็ได้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อรวบรวมนิทานที่มีบทบาทของลิงปรากฏอยู่
๒. เพื่อศึกษาบทบาทของลิงในนิทานไทย

๑.๓ สมมุติฐานของการวิจัย

ตัวละครที่เป็นลิงมีบทบาทปรากฏในนิทานไทยหลายประเภท ทั้งในนิทานชาดก นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ และปรากฏบทบาทอย่างหลากหลาย ทั้งในฐานะที่เป็นตัวเอก ตัวประกอบ และผู้ช่วย

^๕ กิ่งแก้ว อัดถากร, คติชนวิทยา (เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๘๔ หน่วยศึกษานิตกรรมกรการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

นิทานที่นำมาศึกษาเป็นการรวบรวมจากนิทานพื้นบ้านไทยที่มีผู้ศึกษารวบรวมไว้แล้วทั้ง
สำนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะ

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลิงในวรรณกรรมไทยเรื่องต่างๆ
๒. ศึกษาข้อมูลและกำหนดโครงร่าง
๓. วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียง

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจบทบาทและภาพลักษณ์ของลิงที่ปรากฏในนิทานไทย
๒. เป็นประโยชน์ในการศึกษาบทบาทของตัวละครที่เป็นสัตว์ชนิดอื่นในนิทานไทยต่อไป

๑.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลิงในวรรณกรรม ได้แก่ งานวิจัยของ จรัสศรี จิรภาส เรื่อง
เห้งเจีย (ฉีเทียนต้าเส็ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า^๖ หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง
วัฒนธรรมและเรื่องเล่าของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับลิง ชีวิตประวัติ ลักษณะนิสัย และ
อิทธิฤทธิ์ความสามารถของเห้งเจีย ตลอดจนแหล่งกำเนิดความศรัทธาและร่องรอยของการกราบ
ไหว้บูชาเห้งเจียในอดีต และการแพร่กระจายมาสู่ไทย โดยกล่าวว่าตัวละครเห้งเจียที่มีอิทธิฤทธิ์
อภินิหาร มีความมองจากล้าหาญ อีกทั้งยังเป็นสาวกศิษย์คนสำคัญที่อารักขาพระถังซัมจั๋ง
เดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎกกลับประเทศจีนได้สำเร็จ ซึ่งระหว่างทางได้สั่งสมความดี ช่วยเหลือ
ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผ่านการทดสอบและอุปสรรคมากมาย ด้วยเนื้อเรื่องที่ผูกพันใจเป็นส่วนเสริมให้
เห้งเจียกลายเป็นเทพเจ้า ได้รับการศรัทธาและกราบไหว้จากผู้คนมาจนถึงปัจจุบัน และได้
แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับชาวจีนทางตอนใต้ เนื่องจากความเชื่อเรื่องความลี้ลับ
ของภูตผี เทพเทวดา และความเชื่อในเรื่องบุญ บาป มีลักษณะที่ตรงกับวิถีชีวิตของคนไทยดั้งเดิม
การกราบไหว้บูชาเห้งเจียจึงแพร่กระจายและแทรกซึมเข้าสู่สังคมไทยได้โดยง่าย มีการสร้างศาล
เจ้าเห้งเจียขึ้นมามากมาย

^๖ จรัสศรี จิรภาส, เห้งเจีย (ฉีเทียนต้าเส็ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า (กรุงเทพฯ : มติชน,

เฉลิม มากนวล ศึกษาเปรียบเทียบตัวละครที่เป็นสัตว์ในนิทาน ในงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป^๗ โดยเปรียบเทียบในแง่ของโครงเรื่อง ลักษณะตัวละคร ลักษณะของสุภาสิต ตลอดจนคุณค่าด้านต่างๆที่ปรากฏ สรุปได้ว่า นิทานอีสป มีโครงเรื่องสั้นและง่ายไม่ซับซ้อน แต่นิทานชาดกมีโครงเรื่องหลายระดับตั้งแต่โครงเรื่องง่ายแบบ นิทานอีสปจนถึงซับซ้อนมีหลายอนุภาค นิทานชาดกเรื่องสัตว์มี ๒๐๐ เรื่อง นิทานอีสปมี ๑๒๗ เรื่อง แต่มีโครงเรื่องตรงกันเพียง ๖ เรื่องและคล้ายคลึงกัน ๑๐ กว่าเรื่องเท่านั้น แสดงว่านิทานทั้งสองต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนเองมากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน ด้านลักษณะตัวละคร มีที่มาที่ขึ้นอยู่กับสภาพของภูมิศาสตร์ เช่น ช้าง จระเข้ พังพอน มีเฉพาะในนิทานชาดก นกในติงเกลมีเฉพาะนิทานอีสป และยังขึ้นอยู่กับความเชื่อ เช่น นิทานชาดกมีสัตว์ในจินตนาการ เช่น ครุฑ นาค กิณร ขณะที่นิทานอีสปไม่มี

ในนิทานอีสปมีหมาจิ้งจอกเป็นตัวละครที่มีบทบาทมากที่สุด แต่นิทานชาดกให้บทบาทแก่ลิงมากที่สุด บทบาทของตัวละครในนิทานอีสป มีลักษณะคล้ายชีวิตสัตว์จริงๆมากกว่าในนิทานชาดก สัตว์ในนิทานชาดกเป็นสัตว์ที่มีอุดมคติอย่างสูง มีความกล้าหาญ เสียสละ กตัญญูอย่างแรงกล้า สัตว์ที่มีอุดมคติสูงเหล่านี้มักเป็นสัตว์ที่ไม่ค่อยมีเขี้ยวเล็บ เช่น เนื้อ กระต่าย ลิง นกคุ้ม นกแขกเต้า เป็นต้น สัตว์ที่มีลักษณะนิสัยคล้ายคลึงกันมากที่สุดในนิทานทั้งสอง คือ สัตว์มีเขี้ยว เล็บ งา ทั้งหลาย มักจะมีนิสัยดุร้าย ไม่มีความกตัญญูรู้คุณ เช่น หมาจิ้งจอกมีนิสัยฉลาดแกมโกง ลาโง่ ด้านลักษณะสุภาสิต

นิทานอีสปจะแสดงสุภาสิตซึ่งมีเพียงบทเดียวไว้ตอนท้ายของนิทานทุกเรื่อง แต่นิทานชาดกจะสอดแทรกสุภาสิตไว้ในตัวนิทาน นิทานเรื่องหนึ่งๆอาจมีสุภาสิตเกินกว่าหนึ่งบท โดยเฉพาะเรื่องที่มีแนวคิดหลายอย่าง นิทานทั้งสองบางเรื่องมีโครงเรื่องคล้ายกันแต่คำสอนต่างกัน นิทานชาดกมุ่งสอนเพื่อแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ขณะที่นิทานอีสปให้แก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น เรื่องชวานากับงูเห่า แสดงสุภาสิตว่า “วิสัยพาล ย่อมไม่รู้จักที่จะกรุณาต่อผู้ใด” แต่เรื่องเวฬุชาดก สอนว่า “บุคคลใด เมื่อท่านผู้หวังดี มีความเอ็นดูจะเกื้อกูลกล่าวสอนอยู่ มิได้กระทำตามที่สอน บุคคลนั้นย่อมถูกพิบัติ กำจัดเสีย นอนอยู่ เหมือนบิดาของเวฬุกะนอนตายอยู่จะนั้น”

ในด้านคุณค่า ทั้งนิทานชาดกและนิทานอีสปล้วนมีคุณค่าโดยตรงในการสอนจริยธรรม นิทานชาดกเน้นเกี่ยวกับด้านสติปัญญา การรู้ทันกลลวงของผู้อื่น ความฉลาดในการแก้ปัญหา ความกตัญญูตเวที ความกล้าหาญเสียสละ ความไม่โลภ และการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

^๗ เฉลิม มากนวล , การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป (กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘).

ในขณะที่นิทานอีสปไม่ค่อยเน้นคุณธรรมที่เด่นชัดนัก ที่มีเน้นมากที่สุดคือ โทษของการคบคนพาล การรู้จักผ่อนปรน ความรอบคอบ ส่วนคุณธรรมบางอย่างเน้นเท่าๆกัน เช่น ความสามัคคี ความมักน้อยสันโดษ และการคบเพื่อน เป็นต้น มีคุณธรรมบางอย่างที่ฝ่ายหนึ่งกล่าวถึง แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่กล่าวถึงเลย เช่น ในนิทานชาดกกล่าวถึง การเคารพในอาวุโส ความเชื่อฟัง ความเสียสละ แต่ไม่พบในนิทานอีสป ส่วนเรื่องการพึ่งตัวเอง ความมีอิสระเสรี โทษของความตระหนี่ พบในนิทานอีสป แต่ไม่พบในนิทานชาดก

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครที่เป็นสัตว์ในนิทาน คืองานวิจัยของ สมพงษ์ ไชศรีสกุล วิจัยเรื่อง พฤติกรรมของสัตว์ในชาดกภฏฐกถา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์^๕ เพื่อศึกษาและรวบรวมพฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในชาดกภฏฐกถา รวมทั้งคตินิยมคำสอนที่ได้จากพฤติกรรมของสัตว์ จากการวิจัยสรุปได้เป็น ๓ ลักษณะคือ ลักษณะแรก พฤติกรรมของสัตว์ที่เป็นไปตามธรรมชาติของตน เช่น ลิงเป็นสัตว์ที่ซุกซน ชอบทำทวารจารต่างๆ สุนัขจึงจอกมีความโลภในการกิน ราชสีห์เป็นสัตว์ที่มีอำนาจ เป็นที่เกรงกลัวแก่สัตว์ทั้งหลาย ลักษณะที่สอง พฤติกรรมของสัตว์ที่แตกต่างไปจากธรรมชาติตน เช่น นูมีตัวโตเท่าลานนวดข้าว คอยดักจับข้างกินเป็นอาหาร พังพอนเป็นมิตรกับงู หมูฆ่าเสือโคร่ง นกกระทาเรียนไตรเวท และสอนไตรเวทแก่มาณพทั้งหลาย เป็นต้น ลักษณะที่สาม พฤติกรรมของสัตว์ที่สมมุติขึ้นโดยการเลียนแบบจากมนุษย์ เช่น จระเข้มีอาการแพ้อ่าง นกแขกเต้าสอนพรานมณีให้รู้จักตัญญูรู้คุณบิดามารดา กระต่าย นาก ลิง และสุนัขจิ้งจอกรักษาอุโบสถและให้ทานแก่ผู้อื่น เป็นต้น ถึงแม้จะแบ่งพฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในชาดกภฏฐกถาออกเป็น ๓ ลักษณะ แต่ก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ อบรมสั่งสอนให้คนทำความดี ละเว้นจากการทำความชั่ว ซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา พฤติกรรมของสัตว์ที่ประกอบด้วยคุณธรรมหรือขาดคุณธรรม ทั้งหมดเป็นอุทานรณแก่ผู้อ่านผู้ฟังทั้งหลายได้พิจารณาและเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสม เพราะพฤติกรรมต่างๆของสัตว์ที่ปรากฏในชาดกภฏฐกถานั้น แท้ที่จริงก็คือพฤติกรรมของมนุษย์นั่นเอง เพียงแต่เอาสัตว์มาแสดงพฤติกรรมแทนพฤติกรรมของมนุษย์เท่านั้น

^๕ สมพงษ์ ไชศรีสกุล, "พฤติกรรมของสัตว์ในชาดกภฏฐกถา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕).